

Chương V

CÁC NƯỚC CHÂU PHI, MĨ LATINH THỜI CẬN ĐẠI

Bài 19

CHÂU PHI

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

Học xong bài này, HS :

1. Về kiến thức

- Biết rõ nguyên nhân và quá trình xâm lược châu Phi của các nước thực dân, đế quốc.
- Hiểu được chính sách thống trị của chủ nghĩa thực dân ở châu Phi.
- Trình bày được những nét chính về phong trào đấu tranh giải phóng dân tộc ở châu Phi.

2. Về kĩ năng

Nâng cao các kĩ năng học tập bộ môn và biết liên hệ những kiến thức đã học vào thực tế cuộc sống hiện nay.

3. Về thái độ

Có tinh thần đoàn kết quốc tế, ủng hộ cuộc đấu tranh của nhân dân châu Phi chống chủ nghĩa thực dân.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LUU Ý

- Quá trình xâm lược và phân chia châu Phi của các nước thực dân đế quốc.
- Cuộc đấu tranh chống thực dân của nhân dân châu Phi (dẫn chứng các cuộc đấu tranh tiêu biểu).

III – THIẾT BỊ, TÀI LIỆU DẠY – HỌC

- Lược đồ châu Phi.
- Tài liệu tham khảo liên quan đến bài học.

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC DẠY - HỌC

1. Giới thiệu bài mới

Châu Phi là lục địa lớn, giàu tài nguyên, có nền văn hoá lâu đời. Cuối thế kỉ XIX – đầu thế kỉ XX, các nước châu Phi trở thành đối tượng xâm lược và thống trị của chủ nghĩa thực dân. Phong trào đấu tranh bảo vệ đất nước, giải phóng dân tộc ở châu lục này diễn ra như thế nào?

2. Dạy và học bài mới

Mục 1 – Vài nét về châu Phi trước khi bị xâm lược

GV giới thiệu khái quát về châu Phi – một trong những nơi xuất hiện con người sớm và có nền văn minh cổ đại rực rõ. Từ lâu, châu Phi đã trở thành đối tượng xâm lược của thực dân phương Tây, do vị trí chiến lược, thị trường rộng lớn, nguồn nhân công rẻ mạt, tài nguyên phong phú và tình trạng lạc hậu ở châu lục này.

Mục 2 – Các nước đế quốc xâm lược và phân chia châu Phi

GV dùng lược đồ châu Phi để trình bày quá trình các nước tư bản, đế quốc xâm lược châu lục này vào cuối thế kỉ XIX – đầu thế kỉ XX.

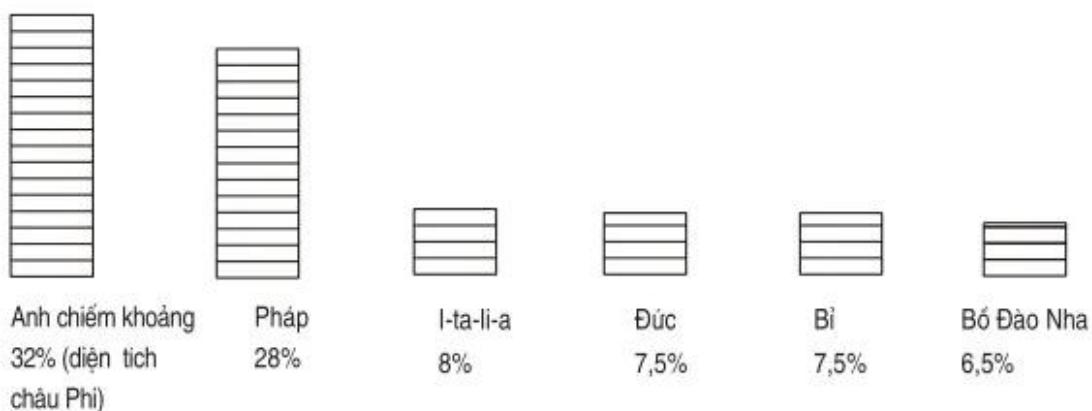
Dựa vào lược đồ trong SGK, HS lập bảng niên biểu về sự xâm lược thuộc địa của chủ nghĩa thực dân phương Tây ở châu Phi.

Anh chiếm Ai Cập, Nam Phi, Tây Ni-giê-ri-a..

Pháp chiếm Tây Phi, Ma-da-ga-xca, Tuy-ni-di...

Đức chiếm Ca-mo-run, Tô-gô, Tây Nam Phi...

Để minh họa cho việc phân chia châu Phi của các nước đế quốc vào đầu thế kỉ XX, GV có thể dùng biểu đồ sau :

Qua biểu đồ này, HS nhận thấy sự phân chia thuộc địa ở châu Phi không đồng đều nhau giữa các nước đế quốc. Đây là nguyên nhân chủ yếu gây nên mâu thuẫn gay gắt giữa các nước đế quốc.

Mục 3 – Phong trào đấu tranh chống thực dân của nhân dân châu Phi

Dựa vào SGK, GV hướng dẫn HS lập bảng niên biểu (theo thứ tự năm, tháng hay theo khu vực) :

1879 – 1882 : Phong trào "Ai Cập trẻ"...

1882 – 1898 : Cuộc kháng chiến "thần thánh" dưới sự lãnh đạo của Mu-ha-mét Át-mét ở Xu-dăng.

– Về nguyên nhân dẫn đến phong trào đấu tranh của nhân dân châu Phi, HS tìm hiểu qua chính sách áp bức, bóc lột của thực dân (phần lớn đất đai đều nằm trong tay các chủ đồn điền người Pháp).

– Ở An-giê-ri, 90% đất đai thuộc về các chủ đồn điền người Pháp ; ở Kê-ni-a, nhân dân buộc phải cho "thuê" 4,5 triệu hécta ruộng đất trong 999 năm. Điều này chứng minh rằng : "Lịch sử người Âu chiếm châu Phi – cũng như bất cứ lịch sử xâm lược thuộc địa nào thì từ đầu đến cuối đều được viết bằng máu những người bản xứ"⁽¹⁾.

Kết quả sự thống trị của thực dân phương Tây là nhân dân châu Phi bị đói khổ, bệnh tật và đứng trước nguy cơ bị diệt vong : "... Năm 1908, dân số xứ Công-gô thuộc Bỉ là 20 triệu người, đến năm 1911, chỉ còn 8 500 000 người. Trong xứ Công-gô thuộc Pháp, có những bộ tộc có 40 000 người, mà trong 2 năm chỉ còn lại 20 000 người ; nhiều bộ tộc khác không còn lấy một người.

Năm 1904, dân số Hô-ten-tô là 20 000 người, chỉ trong 7 năm bị đô hộ còn lại 9 700 người".

Những điều trên cắt nghĩa, vì sao nhân dân các nước châu Phi đã đấu tranh anh dũng chống ách thống trị thuộc địa.

3. Sơ kết bài học

GV nhắc lại những nét chính về quá trình các nước đế quốc xâm lược và phân chia châu Phi vào nửa sau thế kỉ XIX. Nhân dân châu Phi đã liên tục nổi dậy chống chủ nghĩa đế quốc thực dân dành độc lập dân tộc, tiêu biểu ở An-giê-ri, Ai Cập, Xu-dăng, É-ti-ô-pi-a... Các phong trào này tuy sôi nổi, quyết liệt, thể hiện

---

(1) Hồ Chí Minh, *Toàn tập*, Tập 1, Sđd, tr. 294 - 295.

tinh thần yêu nước sâu sắc, song trước sau đều thất bại do trình độ tổ chức thấp, sự chênh lệch khá rõ ràng về lực lượng.

4. Gợi ý trả lời câu hỏi và bài tập cuối bài

Câu 1. Nhận xét về phong trào chống thực dân của nhân dân châu Phi trong thế kỉ XIX : Nêu một số phong trào tiêu biểu rồi đánh giá (phần cuối trong SGK).

Câu 2. Có thể sưu tầm tranh, ảnh, tiểu sử về Áp-đen Ca-de, Át-mét A-ra-bi, Mu-ha-met Át-mét...

V – TÀI LIỆU THAM KHẢO

Thực dân Anh và Pháp đều muốn chiếm Ai Cập

Thực dân Anh cũng như Pháp đều muốn chiếm Ai Cập, nhất là sau khi kênh đào Xuy-ê khánh thành năm 1869. Mặc dù chế độ kênh là trung lập quốc tế, Anh vẫn tìm cách mua cổ phần để tham gia việc quản lý kênh, tìm cách kiểm soát tài chính Ai Cập. Anh lợi dụng lúc I-xmain (Ismail) được vua Thổ phong vương, tiêu hoang phí phải vay của Anh và Pháp một số tiền lớn rồi cuối cùng phải nhường cho Anh cổ phần Xuy-ê vào năm 1875, và từ đó Anh đẩy mạnh việc xâm chiếm Ai Cập.

Năm 1878, ở Ai Cập thành lập chính phủ mà người ta gọi là "Nội các châu Âu" vì trong chính phủ đó, người Anh giữ chức Bộ trưởng Bộ Tài chính và người Pháp giữ chức Bộ trưởng Bộ Lao động. Chính phủ đặt dưới quyền của Nu-bu Pa-sa thân Anh, tìm cách tăng cường mọi thứ thuế và giảm quân đội. Điều đó làm cho nhân dân yêu nước Ai Cập phẫn nộ.

(Theo : Vũ Dương Ninh – Nguyễn Văn Hồng,
Lịch sử thế giới cận đại, Sđd, tr. 538)